

LIBRIS | We know books
ANDRÉ MAUROIS

POETUL REBEL

Viața lui Shelley

Traducere: IRINA NEGREA

**EDITURA LIDER
EDITURA LUCEAFĂRUL**

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

1. Metoda doctorului Keate	11
2. Casa	17
3. Confidentul	23
4. Pinul învecinat	28
5. Quod erat demonstrandum	34
6. Viguroasa dialectică a domnului Timothy	39
7. Pensionul de domnișoare	46
8. Acest lanț cumplit... ..	53
9. Candori	58
10. Cum era Hogg	63
11. Cum era Hogg (<i>continua</i> re)	70
12. Primele întâlniri cu vârsta adultă	74
13. Baloane de săpun	83
14. Venerabilul prieten	91
15. Cum era domnișoara Hitchener	96
16. Cum era Harriet	101
17. Comparații	108
18. A doua întrupare a zeiței	116

PARTEA A DOUA

1. Un tur de șase săptămîni	125
2. Cei trei paria	130
3. Cum era Godwin	137
4. Don Juan cucerit	143

5. Ariel și Don Juan	149
6. Morminte în grădina dragostei	158
7. Regulile jocului	165
8. „Regină de marmură și tină“	173
9. Cimitirul roman	182
10. „Any wife to any husband“	187
11. „Chevalier servant“	195
12. R.B. Hoppner către Byron	200
13. Tăcerea Lordului Byron	203
14. Miranda	210
15. Discipolii	217
16. Samuel XII, 23	223
17. Refugiul	229
18. Ariel eliberat	235
19. Ultimele verigi	243

1

METODA DOCTORULUI KEATE

În 1809, regele George al III-lea al Angliei l-a plasat în fruntea aristocraticului colegiu Eton pe doctorul Keate, un ins scund și fioros, care socotea că ciomăgeala este un popas necesar pe calea spre orice desăvârșire morală și care își încheia predicile spunînd: „Fiți milostivi, *boys*, fiindcă altminteri vă bat eu pînă ce veți deveni“.

Gentlemenii și negustorii bogați ai căror fii îi creștea el nu se arătau nemulțumiți de această ferocitate pioasă și aveau o stimă deosebită pentru un om care altoise la viața lui pe aproape toți premierii, episcopii și generalii din țară.

Pe vremea aceea, orice disciplină aspră era pe placul elitei. Revoluția franceză demonstrase recent primejdiile liberalismului cînd ajunge să molipsească clasele conducătoare. Anglia oficială, sufletul Sfintei Alianțe, considera că, războindu-se cu Napoleon, lupta împotriva filozofiei încoronate. Țara pretindea de la școlile ei publice o generație judicios ipocrită.

Pentru a înfrîna posibila înflăcărare a tinerilor aristocrați de la Eton, o frivolitate prudentă le organiza studiile. După cinci ani de învățătură, un elev îl citise pe Homer de două ori, pe Virgiliu aproape în întregime, pe

Horățiu cenzurat și putea compune epigrame acceptabile în latină despre Wellington sau Nelson. Predilecția pentru citate era pe atunci atât de mare la tinerii din această clasă încât atunci când Pitt, la Parlament, s-a oprit la mijlocul unui vers din *Eneida*, toată Camera, *whig* și *tory** laolaltă, s-a ridicat și a terminat versul. Frumos exemplu de cultură omogenă. Științele erau facultative și, prin urmare, neglijate; dansul obligatoriu. Cît privește religia, Keate considera că era criminal să o pui la îndoială și inutil să vorbești despre ea. Doctorul se temea de misticism mai mult decît de indiferență. Accepta să se rîdă în capelă și nu prea impunea respectarea odihnei de duminică. Nu e de prisos să spunem aici, pentru a se putea înțelege machiavelismul, poate inconștient, al acestui dascăl, că nu îl supăra să fie mințit puțin. „Semn de respect“, zicea el.

Obiceiuri destul de barbare reglementau relațiile dintre elevi. „Cei mici“ erau *fags*, adică sclavii „celor mari“. Fiecare *fag* făcea patul suzeranului său, îi scotea dimineța apa din pompă, îi peria hainele și îi lustruia pantofii. Orice nesupunere era pedepsită prin cazne corespunzătoare. Un copil le scria părinților nu pentru a se plînge, ci pentru a le povesti ce mai făcuse în ziua aceea: „Rolls – eu sînt *fag*-ul lui – și-a pus pîteni și voia să sar peste un șant prea lat. Cum mă eschivam, cum mă împungea cu pîtenii. Firește, îmi curge sînge din coapse, *poetii greci* sînt făcuți terci, iar hainele cele noi mi s-au rupt.“

* *Tory* – denumirea partidului politic englez înființat la sfîrșitul deceniului al optulea și începutul deceniului al nouălea ale secolului al XVII-lea. *Tory* reprezentau interesele aristocrației funciare și a clerului înalt. A alternat la putere cu partidul *wing*. În 1867, o dată cu reforma Parlamentului, a căpătat numele de Partidul conservator.

Boxul era la mare cinste. O luptă a fost atât de violentă încât un elev a rămas mort pe podea. Keate a venit să vadă cadavrul și a zis: „E regretabil, dar țin mai presus de toate ca un elev de la Eton să știe să dea cu pumnul“.

Scopul adânc și ascuns al sistemului era de a forma caractere dure, croite după un tipar unic. Independența acțiunilor era mare, însă originalitatea gândurilor, a costumului sau a limbajului constituiau cea mai odioasă crimă. Orice interes ceva mai asiduu pentru învățatură sau idei trecea drept o fandoseală insuportabilă ce se cuvenea corijată prin forță.

Însă, așa cum era ea, viața aceasta nu displăcea nicidecum majorității tinerilor englezi. Orgoliul de a participa la păstrarea tradițiilor unei școli atât de vechi, întemeiată de către un rege și aflată, dintotdeauna, în preajma și sub ocrotirea regilor, îi răsplătea din belșug pentru ceea ce pătimeau. Doar câteva suflete mai sensibile sufereau îndelung. Bunăoară, tânărul Percy Bysshe Shelley, fiul unui foarte bogat proprietar din Sussex și nepotul lui sir Bysshe Shelley, baronet, nu părea să se acomodeze. Copilul acesta de o frumusețe neasemuită, cu ochi albaștri strălucitori, cu păr blond și buclat, cu tenul diafan, vădea o neliniște morală cu totul neobișnuită la un om de rangul lui și o tendință incredibilă de a pune la îndoială Regulile Jocului.

În momentul în care sosise la școală, căpeteniile dintr-a șasea, văzînd acest trup plătînd, cu chip angelic și gesturi de fată, își imaginaseră o fire timidă, de care autoritatea lor nu avea de ce să se teamă. Au descoperit, însă, repede, că orice amenințare îl azvîrlea imediat pe tânărul Shelley într-o stare de împotrivire pătimașă. O voință de nezdruccinat într-un trup prea puțin viguros

pentru a-i susține deciziile îl predestina la revoltă. Ochii lui, duiosi și visători în stare de odihnă, căpătau o strălucire aproape sălbatică sub influența entuziasmului sau a indignării. Vocea, îndeobște gravă și dulce, devenea atunci stridentă și dureroasă.

Dragostea pentru cărți, disprețul față de jocuri, părul vîlvoi, cămașa răsfrîntă peste un gît feminin, totul la el îi șoca pe cenzorii însărcinați să mențină brutalitatea elegantă în mica lor societate de care aceasta era mîndră. Considerînd, încă din prima zi petrecută la Eton, că tirania exercitată asupra tinerilor *fags* era contrară demnității umane, refuzase dur să facă pe sluga, ceea ce îl scosese în afara legii.

I se spunea „Shelley nebunul“. Inchizitorii cei mai puternici au încercat să îl mîntuiască prin tortură, dar au renunțat să-l mai atace în luptă izolată, socotindu-l în stare de orice. Se bătea ca o fată, cu degetele desfăcute, pălmuind și zgîriind.

Vînarea lui Shelley în haită organizată a devenit unul dintre marile jocuri de la Eton. Cîțiva vînători descopereau făptura ciudată citind versurile unui poet pe malul rîului și dădeau numaidecît de veste. Cu părul vîlvoi, peste lunci, pe străzile orașului, prin gangurile colegiului, Shelley o lua la fugă. Împresurat în cele din urmă lîngă un zid, încolțit ca un mistreț hăituit, scotea un țipăt strident. Azvîrlind în el cu mingi mînjite cu noroi, gloata de elevi îl țintuia la zid. Un glas striga: „Shelley! – Shelley!“, reluat de alt glas. Ecoul bătrînelor ziduri cenușii răsfrîngea de pretutindeni strigătele „Shelley!“ urlate pe un ton ascuțit. Un *fag* curtezan trăgea de hainele osînditului, altul îl pișca, un al treilea se apropia tiptil și, izbind cu

cizma, azvîrlea în noroi cartea pe care Shelley o strîngea convulsiv sub braț. În momentul acela, toate degetele erau îndreptate spre victimă și un nou strigăt: „Shelley! Shelley! Shelley!“ izbutea, în fine, să-i zdruncine nervii. Criza așteptată de călăi izbucnea în cele din urmă și, pradă unui acces de furie nebună, copilului îi sticleau ochii, îi păleau obrazii, tremura din toate măduarele.

Obosită de un spectacol monoton, școala revenea la jocurile ei. Shelley își ridica de pe jos cărțile întinate de noroi și, singur, gînditor, se îndrepta agale spre frumoasele lunci care mărginesc Tamisa. Așezat pe iarba însořită, privea rîul alunecînd prin albie. Ca și muzica, apa curgătoare are dulcea putere de a preschimba tristețea în melancolie. Amîndouă, prin fuga continuă a elementelor lor fluide, strecoară încetișor în suflet certitudinea uitării. Turnurile masive de la Windsor și Eton înălțau în jurul copilului răzvrătit un univers imuabil și ostil, însă imaginea tremurătoare a sălciilor îl potolea prin fragilitatea ei.

Se întorcea la cărțile lui; erau Diderot, Voltaire, sistemul domnului d'Holbach. A-i admira pe acești francezi detestați de către dascălii lui i se părea ceva demn de curajul său. O lucrare care îi rezuma: *Dreptatea politică* de Godwin, era lectura lui preferată. La Godwin, totul părea simplu. Dacă toți oamenii l-ar fi citit, lumea ar fi trăit într-o fericire idilică. Dacă ar fi ascultat glasul rațiunii, adică al lui Godwin, două ore de muncă pe zi ar fi fost de ajuns pentru a avea ce mânca. Amorul liber ar fi înlocuit conveniențele prostești ale căsătoriei. Adevărata filozofie ar fi luat locul terorilor superstițioase. Dar vai! Din păcate, „prejudecățile“ împietreau inimile.

Shelley închidea cartea, se lungea la soare în mijlocul

florilor și medita la mizeria omenească. Din clădirile medievale ale școlii de alături, murmurul confuz al glasurilor prostiei se răspîndea către acest fermecător peisaj cu păduri și gîrle. Din jur, de pe cîmpia calmă, nu-l pîndea nici un chip batjocoritor. Copilul își lăsa, în fine, frîu liber lacrimilor și, strîngînd cu putere mîinile împreunate, făcea cu voce tare acest straniu legămînt: „Jur să fiu înțelept, drept și liber atît cît îmi va sta mie în putere. Jur ca, nici măcar prin tăcere, să nu mă fac părtașul egoiștilor și al atotputernicilor. Jur să îmi închin viața frumuseții...”

Dacă doctorul Keate ar fi putut fi martor la un elan de înfocare religioasă atît de regretabilă într-o instituție bine condusă, ar fi tratat negreșit cazul prin metoda lui preferată.

2

CASA

În vacanțe, sclavul refractar devenea prinț moștenitor. Domnul Timothy Shelley, tatăl său, era proprietarul conacului Field-Place din Sussex, o casă lungă și albă, bine clădită, înconjurată de un parc și de păduri mari. Acolo, Shelley se întâlnea cu cele patru surori ale lui, toate drăguțe, cu un frățior de trei ani pe care îl învăța să strige „La naiba!“ pentru a-i scandaliza pe habotnici și pe frumoasa lui verișoară, Harriet, care, zicea lumea, semăna cu el.

Șeful și străbunul familiei, sir Bysshe Shelley, locuia în sat. Gentilom format la vechea școală engleză, acesta se fălea că era bogat ca un duce, dar că trăia ca un braconier. Cu o statură de peste un metru optzeci, impunător, foarte chipeș, sir Bysshe era ager la minte și cinic. Ceilalți Shelley din familie moșteneau de la el ochii albaștri și strălucitori.

Cheltuise optzeci de mii de lire sterline pentru a-și clădi un castel în care nu locuia, din cauza întreținerii, și își ducea traiul într-o căscioară cu un singur servitor. De obicei, își petrecea ziua în taverna din sat, unde, îmbrăcat ca un țăran, intra în vorbă cu călătorii și discuta politică. Din America se întorsese cu un fel de umor brutal care îi înspăimînta pe englezii-copii cuminți. Două dintre fiicele

lui fuseseră atât de nefericite la el, încât fugiseră: excelent pretext pentru a nu le da nici o zestre. Singura lui dorință era să rotunjească o avere, și-așa imensă, pe care să o transmită intactă multor generații de Shelley. În acest scop folosise o mare parte din respectiva avere pentru a constitui un majorat inalienabil ce urma să fie moștenit de Percy, excluzându-i complet pe frații și pe surorile acestuia. Văzînd în nepot suportul necesar al ambiției sale postume, avea față de el o oarecare afecțiune. În schimb, pe fiul lui, Timothy, care era bun doar de gură, îl disprețuia.

Domnul Timothy Shelley, membru al Parlamentului, era, ca și tatăl său, înalt și bine făcut, foarte blond, foarte impunător. Era mai bun la suflet decît sir Bysshe, dar cu mult mai puțin spirit ferm. Sir Bysshe, egoist mărturisit, plăcea destul de mult prin acel gen de naturalețe care constituie farmecul cinicilor. Domnul Timothy avea intenții bune; ceea ce îl făcea insuportabil. Îi plăcea cultura cu acea stîngăcie enervantă a inculților. Afișa un respect monden față de religie, o toleranță agresivă față de ideile noi, o filozofie pompoasă. Îi plăcea să se declare liberal în opiniile politice și religioase, însă ținea să nu-i șocheze defel pe cei din lumea lui. Prieten cu ducii catolici din Norfolk, vorbea cu complezență despre emanciparea catolicilor irlandezi, mare cutezanță de care era mîndru, dar și oarecum speriat. Îl podideau lacrimile cu ușurință, dar putea deveni feroce dacă era în joc vanitatea lui. În viața personală se lăuda că era blajin și bun, însă tare i-ar mai fi plăcut să împace blîndețea aparențelor cu despotismul acțiunilor. Diplomat în lucrurile mici, brutal în cele mari, inofensiv și iritant, era făcut pentru a călca teribil pe nervi pe orice judecător sever, iar agasarea

pricinuită de prostia fleacă a tatălui său îl împinsese pe Shelley într-o cîinoşenie intelectuală. Cît despre doamna Shelley, aceasta fusese cea mai frumoasă fată din Sussex. Îi plăcea ca bărbatul să fie bătaios şi cavalier, aşa că îşi privea cu ironie fiul cel mare cînd pleca în pădure cu o carte sub braţ, nu cu puşca.

În ochii surorilor lui, Shelley era o fiinţă supra-omenească. De îndată ce el sosea de la Eton, casa se popula de oaspeţi fantastici, parcul domnului Timothy se însufleţea de murmure confuze ca *Visul unei nopţi de vară*, iar domnişoarele trăiau doar într-o teroare agreabilă.

Îi făcea plăcere să impregneze cu mister lucrurile calme de zi cu zi. Vîra un băţ în fiecare gaură din zidurile vechi ca să caute treceri tainice. În pod, descoperise o cameră mereu încuiată cu cheia. Acolo trăia, zicea el, un alchimist bătrîn, cu barbă lungă, fiorosul Cornelius Agrippa. Cînd se auzea vreun zgomot din pod, era Cornelius care îşi răsturnase lampa. Timp de o săptămînă întregă, familia Shelley a muncit în grădină să sape un adăpost de vară pentru Cornelius.

Şi alţi monştri se deşteptau cînd sosea elevul. Printre aceştia Țestoasa cea mare, care locuia în iaz, şi Șarpele cel bătrîn, o reptilă înfricoşătoare care bîntuise cu adevărat, odinioară, prin tufişurile parcului şi pe care un grădinar al domnului Timothy o omorîse cu o lovitură de seceră. „Grădinarul ăsta, fetiţelor, grădinarul ăsta, care avea, totuşi, înfăţişarea unui om, ca voi şi ca mine, era de fapt Timpul însuşi care face să piară monştrii legendari.“

Farmecul acestor născociri venea din faptul că povestitorul însuşi nu era prea convins că născoceste.

Poveștile cu vrăjitoare și fantome îi tulburaseră din copilărie firea sensibilă. Dar cu cât se temea mai mult de năluci, cu atât își impunea mai tare să le sfideze. După ce desena un cerc pe pământ și dădea foc la puțin alcool într-o farfurioară, învăluit cu totul într-o flacără albăstruie, începea: „Demoni ai aerului și ai focului... – Aha! te-am prins, ce faci acolo, Shelley?” a exclamat într-o bună zi dascălul lui de la Eton, întrerupând solemnul și magnificul Bethell. „Dacă nu vă supărați, domnule, invoc Diavolul“.

Și la țară, Stăpînul întinericului a fost chemat adesea de către o voce tînără, pițigăiată, dar fermă. Uneori, copiii, spre marea lor bucurie, primeau de la fratele suveran porunca să se deghizeze în duhuri și draci. În aceste jocuri romantice, chimia lua adesea locul alchimiei. Disciplina științifică îi era complet străină lui Shelley, dar îi plăceau aspectele magice ale științei. Înarmat cu cine știe ce parascovenie inventată atunci, electriza batalionul respectuos alcătuit din fete. Cînd cea mai mică dintre ele, Hellen, îl vedea înarmat cu o sticlă și cu o sîrmă, începea să plîngă.

Însă ucenicele lui credincioase și dragi erau sora cea mare, Elisabeth, și frumoasa lui verișoară, Harriet Grove. O senzualitate născîndă și căutarea împătimită a adevărului îi uneau pe acești trei copii. Primele zvîcniri ale dorinței comunică întotdeauna ideilor farmecul natural și puternic al mîngîierilor. Shelley își ducea frumoasele eleve spre cimitir, loc pe care prezența misterioasă a morților îl împodobește, în ochii lui, cu o aură poetică. Așezat pe un mormînt rustic, ferit de căutările iscoditoare ale domnului Timothy grație umbrei unei vechi biserici, înconjura cu brațele taliile mlădioase și, pentru niște ochi